

Ilustrul dascăl lingvist G.I.Tohăneanu, un năntrecut iubitor și slujitor devotat al limbii române, și-a numit cartea „Măiastra”, cu gândul *„la Limba Română, la isprăvile graiului mioritic, săvârșite de lungul șir al roșitorilor lui”,* la poeții populari și anonimi, dar clar făuritori de folclor autentic, la scriitorii consacrați ai literaturii noastre, la Eminescu, pentru care Profesorul a avut o mare admirație, chiar o adevărată venerație - aș putea spune. Și s-a mai gândit la ceva autorul cărții: la „Pasărea măiastră” a lui Constantin Brăncuși.

Cred că Profesorul Tohăneanu poate fi onorat cu varianta masculină a Măiestrei, adică Măiastru. Scriu aceste cuvinte cu oarecare reținere, pentru că sinonimele cuvântului exprimă doar într-o oarecare măsură impresia pe care o simte cineva care se lasă purtat de Măiastrul limbii române în cele aproape 300 de pagini ale cărții. Din descrierea făcută „păsării măiastre”, reproduc doar atât:

„o pasăre strălucitoare, multicoloră, cu forțe magice nelimitate”.

O caracterizare care i se potrivește de minune autorului cărții, un strălucitor în studiul celor mai de nepătruns expresii sau cuvinte românești, un multicolor dacă stau să mă gândesc la atât de diferitele surse pe care le folosește în susținerea argumentului lingvistic, un mare magician pentru că are darul de a „forța” cititorul de a lăsa cu greu cartea din mână, pentru că fiecare pagină e plină de informații interesante, prezentate cu exactitatea omului de știință, dar totodată cu naturalețea omului pentru care limba română, cu tot ce are ea mai frumos, n-a avut secrete.

Cuvintele mele de laudă și admirație pentru o minunată carte își deslușesc sensurile încă din „predoslovie” (sau prefață), încheiată cu câteva cuvinte de mulțumire din partea autorului pentru directorul editurii „Timpul”, care a publicat cartea. Pentru G.I.Tohăneanu,

„amănuntul” acesta se umple cu un falc covârșitor”

În „Măiastra” carte, autorul, când comentează motivul „ochilor”, care

„se învecinează, nu o dată, cu acela, aproape tot atât de familiar, al „măinilor”,

folosește la un moment dat un adjectiv care, plasat lângă substantivul care urmează a fi caracterizat, transmite cititorului cu neegalată măiestrie(!) invitația de a-i citi atât de interesanta carte. În poezia „Ce este amorul?”, arată autorul studiului, „ochii” nu sunt numiți direct, ci se folosește

„un detaliu suav”

(Superbă expresie a găsit autorul „Măiestrei”!)

„Te urmărește săptămâni / Un pas făcut alene

O dulce strângere de mâini, / Un tremurat de gene...” □

În aceeași lucrare, găsesc următoarea exprimare:

„Această nuanță semantico-stilistică ușor divergentă este „agravată” de realizarea diferită □ a ideii de posesiune[...]”

Scrierea cuvântului „agravată”, adică folosirea ghilimelelor, schimbă total sensul exprimării, dintr-o frază negativă, într-una – cât se poate de clar - pozitivă. Cât de simplu pare totul...Dar câte ore de studiu, de încercări, de notițe, de certitudini și de incertitudini înseamnă această aparentă simplitate? Profesorul Tohăneanu nu ne mai poate spune...Ne putem baza însă pe întreaga sa operă pentru răspuns.

În „Măiastra” am citit comentarii extrem de interesante vizând o pleiadă de scriitori. G.I. Tohăneanu ia câte un cuvânt și-l analizează în cele mai profunde semnificații pe care le poate avea în diferite fragmente literare aparținând scriitorilor noștri. De exemplu, cuvântul „filă”

„Înzestrat cu o structură sonoră limpede, și armonioasă, în stare să sugereze fragilitatea foșnitoare a „foii” de carte, filă este așezat de poeții noștri mai ales la sfârșit de vers, unde cutia de rezonanță a pauzei și „ecoul ritmic” înlesnesc relieful stilistic.” □

La marii noștri scriitori

„nici un semn al ostenelilor acumulate „pe drum” nu se mai străvede în textul ultim, care ni se înfățișează „lămurat” și primenit cu straie de sărbătoare.”

Autorul „Măiastreii” remarcă „șlefuirea” poeziei lui Eminescu, etapele desăvârșirii sale poetice

„...datorită imensului material de „variante” pe care ni le-a pus la îndemână oșardă de-o viață a lui Perpessicius[...].”

Pe parcursul comentariilor mele voi sublinia unele cuvinte sau expresii din frumoasa limbă română care azi sunt utilizate extrem de rar, dar sunt frecvente în exprimările renumitului Profesor dr. G.I. Tohăneanu!

Nu pot să nu remarc certitudinea autorului că Eminescu, cunoscut pentru

„proverbială-i insatisfacție față de sine însuși [...], dacă ar fi avut parte de o viață mai lungă, el ar fi intervenit cu fiecare prilej, „torturându-și” versurile, supunându-le, adică, unui continuu și necruțător proces de șlefuire artistică.”

Expresia „ca și” în opera lui Eminescu este analizată absolut excepțional de autor. De multe ori, e de preferat „ca și”, nu din cauza cacofoniei.

„...adverbul comparativ ca este întărit cu ajutorul lui și, a cărui ivire umple un gol prozodic dar, alteori, evită o coliziune fonetică dezagrabilă.[...] În proza literară eminesciană ca și, spre deosebire de simplul ca, îngăduie, uneori, organizarea ritmică a enunțului, cum se întâmplă în această frântură de portret din nuvela „Sărmanul Dionis”: „Fața era de acea dulceță vanătă-albă □ ca și marmura în umbră”.

O carte utilă pentru specialiștii lingviști, interesantă pentru amatorii care vor să știe mai mult. Sunt verbe puțin folosite în vorbirea curentă de astăzi, care „rînvie” prin strădania lui G.I. Tohăneanu. De exemplu, a mîneca (folosesc grafia autorului, așa cum e în carte) are sensul de „a se scula de dimineață”. Explicațiile, în majoritatea lor, pleacă de la originea latină sau

nelatină a cuvântului, dar asta e treaba cititorului de a le găsi, savura și a începe cu nerăbdare un alt capitol din carte!

Când analizează un cuvânt, autorul se folosește de operele mai multor scriitori români. De exemplu, verbul „a păsa” (cu sensul „a se sinchisi”) e observat la Eminescu, Arghezi, Sadoveanu, Creangă. Citatele sunt alese cu grijă, foarte exact „drămuite” pentru a întări explicațiile și a nu obosi inutil pe amatorul de literatură fără veleități de cunoscător profund al subtilităților limbii române.

O remarcabilă – și bine argumentată- constatare pe care o face autorul cărții este că

„Eminescu, saturat de lecturi și deschis celor mai surprinzătoare asocieri, nu învederează nicicând datele livești ale erudiției sale [...] ci le ferește de o lumină prea crudă, retrăgându-le și adăpostindu-le în substructura imaginii și lăsând cititorului [...] bucuria redescoperirii și a împlinirii lor din zestrea cugetului și a simțirii sale.”

G.I. Tohăneanu ilustrează cele afirmate folosindu-se de poezia „Glossă”.

Există în „Scrisoarea III” un verb („făcum”), un arhaism, utilizat încă de pe vremea Poetului în varianta cunoscută și azi („făcurăm”). Despre această înlocuire din textul poeziei („făcurăm” în locul lui „făcum”), autorul cărții spune că faptul

„este un reflex al unei elevate atitudini estetice cu implicații morale. [...]. După ce ascultă și se bucură [...] de sunetul ei ruginit, poetul se hotărăște să o retragă din textul destinat tiparului.”

Am găsit o inversiune de cuvinte care mi s-a părut încântătoare, de aceea o reproduc aici. Comențând un anumit moment din „Scrisoarea III”, profesorul Tohăneanu scrie:

*„Mesagerul lui Mircea nu-și pierde cumpătul, rezumând în
trei, numai, cuvinte
o întreagă istorie: Noi? Bună pace!...”*

Continuând savuroasa carte, am găsit ceva asemănător:

*„Așa se cheamă primul
din cele patru, numai, capitole
ale capodoperei lui Mateiu Caragiale”*

O carte pentru specialiști și pentru nespecialiști totodată. O carte pe care, citind-o, oricine are ceva de învățat. Autorul pleacă de la un cuvânt dintr-o operă literară și ne reliefează și cele mai ascunse, chiar neașteptate sensuri ale lui. De la „broboadă”, care poate fi lăsată peste ochi și peste urechi, cuvântul „îmbrobodit” este explicat – cât se poate de logic - prin pierderea acuității vizuale și auditive, fiind astfel mai vulnerabil la acțiunea de a fi amăgit, înșelat, adică îmbrobodit!

Comentariile autorului pe marginea unui cuvânt sau a unei expresii sunt „presărate” cu citate din scriitori români sau străini, din cărți sfinte sau din nemuritoare legende. Un „mic” exemplu: adjectivul „nemernic” și derivatele sale își găsește – doar la paginile 114-115 ! – reflectarea în „Povestea lui Stan Pățitul”-de Ion Creangă, „Odiseea” – tradusă de George Murnu , „Biblia de la București – din 1688, poezia „Fata morarului” de George Coșbuc, „Neamul Șoimăreștilor” de Mihail Sadoveanu, „Cazania” lui Varlaam, „Psaltirea în versuri” din 1673 a lui Dosoftei, „Noul Erotocrit” de Anton Pann, „Povestea porcului” de Ion Creangă!

Doar această înșiruire este deja o dovadă a muncii enorme desfășurate de autor pentru a desluși chiar și cele mai neuzuale sau uitate sensuri ale unor cuvinte sau expresii românești.

Nu de puține ori mă „înfăpînă” (folosesc acum cu aleasă prețuire una dintre formulările preferate ale Profesorului Tohăneanu) în această carte niște „înovații” care mă bucură și-mi vine impulsul de a spune tuturor ce minunății stilistice se găsesc în paginile volumului. Un exemplu, dintre multe altele:

„Faptul că, în multe din citatele în versuri, de care m-am folosit până acum, prag rimează cu drag sporește conotațiile cuvântului cu încă una, aceea a intimității și șăgalnice.

Un capitol începe cu bine-cunoscutele versuri de petrecere „Mană birjar / Și du-mă-n noapte”.

Autorul pleacă în dezvoltarea considerațiilor sale pe seama cuvântului „mână” (scris „mînă”, la fel ca toate cuvintele care și-au schimbat grafia lui în a, acolo unde este cazul) cu o frază din care reproduc partea de început, deosebit de savuroasă pentru un cuvânt pe care l-am observat:

„Am pomenit aceste câteva versicule cu un ușor iz de mahala[...].”

Am căutat cuvântul „versicule” peste tot, dar n-a fost chip să-l găsesc. Ce înseamnă nu-i deloc greu de intuit. Mie mi-a plăcut foarte mult această inovație literară venită din partea unui om pentru care limba română a fost sensul vieții!

Sursele de inspirație folosite de autor sunt nu numai literatura română sau mondială. Am constatat cu surprindere și cu încă un plus de admirație pentru neobositul cercetător al limbii române, G.I.Tohăneanu, că, vorbind despre cuvântul „păun” și derivatele sale, Profesorul s-a inspirat și din Cartea de telefoane a municipiului Timișoara, de unde, cu binecunoscuta-i meticulozitate, primim informația că numele de familie Păun aveau 24 de abonați, Păuna erau 3 abonați, Păunescu erau 21, ș.a.m.d.

După cum sper că (v)-am convins, peste tot, autorul cărții vede legătura indestructibilă dintre Cuvânt, lingvistică și literatură. Cuvântul, după spusele Profesorului,

„își află cea mai nobilă dintre intruchipările sale în literatură, în Poezie.”

Pentru mine, „Măiastra” și-a găsit un nou „detaliu suav” sau o „intruchipare” într-o carte scrisă de un Profesor admirator ca nimeni altul al limbii sale materne, carte care mi-a produs un infinit de emoții și de aduceri aminte pe care le ferec în interiorul ființei mele.